

t.ü.f.d. T.H.Mirzəyev, N.Ş.Abbasızadə
AR Elm və Təhsil Nazirliyi
Azərbaycan Texnologiya Universiteti
Gəncə ş., Ş.İ.Xətai pr., 103
E-mail: t.mirzeyev@atu.edu.az
abbaszadenihad55@gmail.com

XALÇA MƏMULATLARININ SATIŞ İMKANLARI VƏ İQTİSADİ ƏHƏMİYYƏTİ

Bu məqalədə xalça məmulatlarının satış imkanları və onların iqtisadi əhəmiyyəti hərtərəfli şəkildə araşdırılmışdır. Əl işi xalça sənəti Azərbaycan xalqının zəngin maddi-mədəni irsinin əsas sahələrindən biri olmaqla yanaşı, müasir dövrdə iqtisadi baxımdan da strateji əhəmiyyət daşıyan sahələrdən hesab olunur. Ənənəvi xalça məmulatları yalnız estetik və bədii dəyərə malik olmur, eyni zamanda daxili və xarici bazarlarda rəqabətqabiliyyətli məhsul kimi çıxış edərək ölkənin iqtisadi inkişafına töhfə verir.

Məqalədə xalça məmulatlarının realizə imkanları yerli bazar, turizm sektoru, beynəlxalq sərgilər, auksionlar və rəqəmsal satış platformaları kontekstində təhlil edilmişdir. Əl işi xalçaların unikal ornamentləri, təbii xammaldan hazırlanması və milli kimliyi əks etdirməsi onların milli-mənəvi dəyərlərin təbliği kimi bazar dəyərini artıran əsas amilləri əhatə edir. Bununla yanaşı, brendləşdirmə, sertifikatlaşdırma və müasir marketing strategiyalarının xalça məmulatlarının satış imkanlarının genişləndirilməsində mühüm rol oynadığı vurğulanmışdır. Araşdırmada əl işi xalça məmulatlarının iqtisadi əhəmiyyəti məşğulluğun artırılması, regionların sosial-iqtisadi inkişafı və ixrac potensialının genişləndirilməsi baxımından qiymətləndirilmişdir. Əl işi xalça istehsalı xüsusilə kənd və regionlarda yaşayan əhəlinin, əsasən də qadınların əmək bazarına cəlb olunmasına şərait yaradır və ailə təsərrüfatlarının gəlir mənbəyinə çevrilir.

Açar sözlər: əl işi xalçaları, satış imkanları, iqtisadi əhəmiyyət, əmək bazarı, ixrac potensialı

Giriş

Azərbaycan xalça məmulatları əsrlər boyu formalaşmış zəngin bədii-estetik xüsusiyyətləri ilə birgə müasir dövrdə də mühüm iqtisadi əhəmiyyət kəsb edən istehsal sahələrindən biri kimi dəyərini qorumaqdadır. Xalça sənəti milli-mədəni irsin ayrılmaz tərkib hissəsi olmaqla yanaşı, iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunda dayanıqlı inkişaf imkanları yaradan sahə kimi çıxış edir [1]. Xalça məmulatlarının istehsalı və realizəsi həm daxili bazarın tələbatının ödənilməsində, həm də ixrac potensialının artırılmasında mühüm rol oynayır. Müasir bazar iqtisadiyyatı şəraitində xalça məmulatlarının satış imkanları istehsalın keyfiyyəti, bədii dəyəri, bazar tələbatı və marketing strategiyaları ilə birbaşa bağlıdır. Əl işi xalçalar öz unikal ornamentləri, təbii xammaldan hazırlanması və hər bir nümunənin təkrarolunmaz olması ilə fərqlənir [3]. Bu xüsusiyyətlər xalça məmulatlarının bazar dəyərini yüksəldir və onları kütləvi istehsal məhsullarından üstün edir. Xüsusilə Qarabağ, Quba, Şamaxı-Şirvan, Gəncə-Qazax və Təbriz xalça məktəblərinə aid nümunələr beynəlxalq bazarlarda yüksək maraq doğurur [1].

Xalça məmulatlarının satışı əsasən bir neçə istiqamət üzrə həyata keçirilir: daxili istehlak bazarı, turizm sektoru, beynəlxalq sərgilər və auksionlar, həmçinin onlayn satış platformaları. Daxili bazarda xalçalar yaşayış məkanlarının bədii tərtibatında, ictimai binaların interyer dizaynında və milli dekor elementləri kimi istifadə olunur. Turizmin inkişafı xalça məmulatlarının satış imkanlarını daha da genişləndirir. Turistlər üçün xalçalar milli suvenir, kolleksiya nümunəsi və sənət əsəri kimi cəlbedici məhsul hesab olunur.

Beynəlxalq bazarlarda xalça məmulatlarının satılması əsasən sərgilər, muzeylər, xüsusi kolleksiyaçıları və auksion evləri vasitəsilə həyata keçirilir. Bu prosesdə xalçaların mənsə sertifikatı, tarixi dəyəri və bədii xüsusiyyətləri xüsusi əhəmiyyət daşıyır. UNESCO tərəfindən Azərbaycan xalça sənətinin qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil edilməsi bu sahənin beynəlxalq nüfuzunu artırmış və satış imkanlarını genişləndirmişdir [5]. Xalça məmulatlarının iqtisadi əhəmiyyəti ilk növbədə məşğulluğun təmin olunmasında özünü göstərir. Xalça istehsalı əsasən əl əməyinə əsaslandığı üçün bu sahə geniş işçi qüvvəsi tələb edir. Xüsusilə regionlarda yaşayan əhali, əsasən qadınlar xalça toxuculuğu vasitəsilə ailə büdcəsinə töhfə verir. Bu isə regionların sosial-iqtisadi inkişafına müsbət təsir göstərir və kənd əhalisinin şəhərlərə miqrasiyasının qarşısını qismən alır. İqtisadi baxımdan xalça məmulatları ölkənin ixrac potensialının artırılmasına da xidmət edir [6]. Əl işi xalçalar yüksək əlavə dəyərə malik məhsullar olduğundan onların ixracı ölkəyə valyuta axını yaradır.

Material və müzakirələr

Dövlət tərəfindən xalça sənayesinə göstərilən dəstək, xüsusi istehsal müəssisələrinin yaradılması və beynəlxalq sərgilərdə iştirak imkanlarının genişləndirilməsi bu sahənin iqtisadi səmərəliliyini artırır [4]. Bununla yanaşı, xalça məmulatlarının realizəsi zamanı bir sıra problemlər də mövcuddur. Ucuz sintetik və maşın istehsalı olan xalçalar bazarda əl işi xalçalarla rəqabət aparır. Həmçinin xammal təminatı, təbii boyaların əldə olunması və müasir marketing biliklərinin çatışmazlığı istehsalçıların bazara çıxış imkanlarını məhdudlaşdırır. Bu problemlərin həlli üçün brendləşdirmə, rəqəmsal marketing və sertifikatlaşdırma sistemlərinin tətbiqi zəruri hesab olunur.

Müasir dövrdə xalça məmulatlarının realizə imkanlarının genişləndirilməsində elektron ticarət mühüm rol oynayır. Onlayn platformalar vasitəsilə xalçaların beynəlxalq alıcılara təqdim olunması satış həcmi artırmaqla yanaşı, məhsulun tanınmasına da şərait yaradır. Sosial media, virtual sərgilər və rəqəmsal kataloqlar xalça sənətinin müasir təqdimat formalarından biridir. Xalça sənətinin müasir bazar tələblərinə uyğunlaşdırılması, keyfiyyətin qorunması və beynəlxalq səviyyədə tanınması bu sahənin gələcək inkişaf perspektivlərini daha da genişləndirir. Xalça məmulatlarının iqtisadi dövriyyədə daha fəal iştirak etməsi üçün istehsal prosesinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılması mühüm əhəmiyyət daşıyır. Ənənəvi texnologiyalar qorunmaqla yanaşı, istehsalın təşkilində planlaşdırma, keyfiyyət nəzarət və məhsul çeşidinin artırılması bazar tələbatının ödənilməsində əsas amillərdən biridir. Müasir istehlakçı təkcə ənənəvi ölçü və formalara deyil, həm də interyer dizaynına uyğun ölçü, rəng və kompozisiya həllərinə üstünlük verir. Bu baxımdan xalça məmulatlarının dizayn baxımından yenilənməsi onların realizə imkanlarını daha da genişləndirir.

Xalça məmulatlarının iqtisadi əhəmiyyətini müəyyən edən əsas göstəricilərdən biri də əlavə dəyər yaratma qabiliyyətidir. Əl işi xalçalar uzun istehsal prosesi, yüksək əmək sərfi və bədii dəyəri ilə seçildiyindən yüksək qiymət seqmentində yerləşir. Bu isə hər bir məhsul vahidinə düşən gəlirin artmasına şərait yaradır. Xüsusilə tarixi və nadir xalça nümunələri investisiya obyektinə kimi də dəyərləndirilir və zaman keçdikcə onların bazar qiyməti yüksəlir.

Dövlət siyasəti xalça məmulatlarının satış imkanlarının genişləndirilməsində mühüm rol oynayır. Son illərdə Azərbaycanda xalçaçılığın inkişafı ilə bağlı qəbul edilən dövlət

proqramları, xalça istehsalı müəssisələrinin yaradılması və sənətkarların dəstəklənməsi bu sahənin dirçəlməsinə təkan vermişdir. Dövlət sifarişləri, ixrac təşviqləri və beynəlxalq sərgilərdə iştirak üçün yaradılan şərait xalça məmulatlarının dünya bazarına çıxışını asanlaşdırır.

Xalça məmulatlarının satışında mədəniyyət və iqtisadiyyatın qarşılıqlı əlaqəsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Xalça yalnız istehlak predmeti deyil, həm də milli kimliyi təcəssüm etdirən mədəni məhsuldur [2]. Bu xüsusiyyət onun bazarda fərqləndirici üstünlüyünü artırır. Milli ornamentlərin, simvolik rənglərin və regional üslubların qorunması xalça məmulatlarını global bazarda unikal edir və rəqabət qabiliyyətini yüksəldir. Xalça məmulatlarının satışı ilə bağlı logistika və təqdimat məsələləri də iqtisadi səmərəliliyə təsir göstərən amillər sırasındadır. Məhsulun düzgün qablaşdırılması, saxlanması və daşınması onun keyfiyyətinin qorunmasını təmin edir. Beynəlxalq bazarlara çıxış zamanı gömrük prosedurları, sertifikatlaşdırma və mənşə sənədləri xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu sənədlər xalçanın orijinallığını təsdiq edir və alıcının etimadını artırır. Rəqəmsal texnologiyaların inkişafı xalça məmulatlarının realizə imkanlarını yeni mərhələyə çıxarmışdır. Virtual muzeylər, onlayn sərgilər və elektron kataloqlar vasitəsilə xalça məmulatlarının geniş auditoriyaya təqdim olunması mümkündür. Bu, xüsusilə pandemiya dövründə ənənəvi satış kanallarına alternativ olaraq ön plana çıxmışdır. Elektron ticarət platformaları istehsalçı ilə alıcı arasında birbaşa əlaqə yaradaraq vasitəçi xərclərini azaldır və gəlirliliyi artırır. Xalça sənayesinin davamlı inkişafı üçün kadr hazırlığı məsələsi də mühüm əhəmiyyət daşıyır. Peşə məktəblərində və ali təhsil müəssisələrində xalçaçılıq, dizayn və dekorativ-tətbiqi sənət ixtisaslarının tədrisi bu sahədə peşəkar kadrların formalaşmasına xidmət edir [3]. Elmi tədqiqatların aparılması, xalça ornamentlərinin sistemli şəkildə öyrənilməsi və sənədləşdirilməsi xalça məmulatlarının bədii və iqtisadi dəyərinin qorunmasına şərait yaradır.

Xalça məmulatlarının realizə imkanlarının genişləndirilməsi həm də beynəlxalq mədəni əməkdaşlıqla sıx bağlıdır. Xarici ölkələrdə təşkil olunan mədəniyyət günləri, sərgilər və təqdimatlar Azərbaycan xalçalarının tanınmasına və satışına müsbət təsir göstərir. Bu tədbirlər nəticəsində xalça məmulatları yalnız milli sənət nümunəsi kimi deyil, eyni zamanda kommersiya dəyəri olan məhsul kimi qəbul olunur.

Ümumilikdə, xalça məmulatlarının iqtisadi əhəmiyyəti onların istehsalından satışına qədər olan bütün mərhələlərdə özünü göstərir. Bu sahə iqtisadiyyatın müxtəlif sektorları ilə qarşılıqlı əlaqədə inkişaf edərək həm maddi, həm də mədəni dəyər yaradır. Xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi gələcək nəsillərə ötürülən milli irsin davamlılığını təmin etməklə yanaşı, ölkənin iqtisadi potensialının güclənməsinə xidmət edir. Xalça məmulatlarının iqtisadi sistemdə rolunu daha dərinlən təhlil etdikdə aydın olur ki, bu sahə yalnız ənənəvi sənətkarlıq çərçivəsində deyil, həm də müasir sənaye və xidmət sektorları ilə integrasiya olunmuş formada inkişaf edir.

Xalça istehsalı ipəkçilik, boyaqçılıq, dizayn, logistika, ticarət və turizm kimi müxtəlif sahələrlə qarşılıqlı əlaqədə fəaliyyət göstərir. Bu isə onun multiplikativ iqtisadi təsirini artırır və əlavə məşğulluq imkanları yaradır [6]. Xüsusilə regionlarda xalça istehsalı ətrafında formalaşan kiçik biznes subyektləri yerli iqtisadi aktivliyi gücləndirir və sosial rifahın yüksəlməsinə xidmət edir. Xalça məmulatlarının realizə imkanlarının artırılmasında brend strategiyasının formalaşdırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Milli xalça məktəblərinin – Qarabağ, Quba, Şirvan, Qazax və digər regional üslubların ad altında qorunması və beynəlxalq səviyyədə tanınması məhsulun bazar dəyərini artırır. Coğrafi göstərici statusunun alınması və mənşə sertifikatlarının tətbiqi xalça məmulatlarının saxta və imitasiya məhsullardan qorunmasına kömək edir. Bu isə həm istehsalçının hüquqlarını müdafiə edir, həm də alıcıda etibarlılıq yaradır. Müasir dövrdə istehlakçı davranışlarının dəyişməsi də xalça

məmulatlarının realizə mexanizmlərinə təsir göstərir. Əgər əvvəllər xalça əsasən məişət əşyası kimi qəbul edilirdisə, bu gün o, daha çox estetik və investisiya xarakterli məhsul kimi qiymətləndirilir. Xüsusilə minimalizm və milli dizayn elementlərinin interyerlərdə yenidən populyarlaşması əl işi xalçalara marağı artırmışdır. Dizaynerlərlə əməkdaşlıq, müasir interyer layihələrində xalça elementlərinin tətbiqi satış imkanlarını genişləndirən mühüm istiqamətlərdən biridir. Xalça məmulatlarının ixrac imkanları da xüsusi təhlil tələb edir. Beynəlxalq bazarda rəqabət qabiliyyətinin təmin edilməsi üçün məhsulun keyfiyyət standartlarına uyğunluğu, sertifikatlaşdırma və düzgün qiymət siyasəti əsas şərtlərdir. Xarici bazarlara çıxış zamanı marketinq araşdırmalarının aparılması, hədəf auditoriyanın müəyyənləşdirilməsi və satış strategiyasının planlaşdırılması iqtisadi səmərəliliyi artırır. Xüsusilə Avropa və Şimali Amerika bazarlarında əl işi və ekoloji təmiz məhsullara olan maraq Azərbaycan xalçaları üçün əlverişli şərait yaradır. Eyni zamanda, innovativ yanaşmalar xalça sənayesinin davamlı inkişafını təmin edə bilər. Rəqəmsal dizayn proqramlarının tətbiqi, ornamentlərin arxivləşdirilməsi və 3D vizuallaşdırma vasitələri müasir bazar tələblərinə cavab verən məhsulların hazırlanmasına kömək edir. Bu yeniliklər ənənəvi sənət prinsiplərini qorumaqla yanaşı, istehsalın optimallaşdırılmasına da şərait yaradır. Beləliklə, ənənə ilə innovasiyanın vəhdəti xalça məmulatlarının realizə imkanlarını daha da gücləndirir. Sosial aspektdən yanaşdıqda, xalça sənayesinin inkişafı gender balansının qorunmasına və qadın məşğulluğunun artırılmasına da müsbət təsir göstərir.

Tarixən xalça toxuculuğu qadın əməyinə əsaslanan sahə olmuşdur və bu ənənə bu gün də davam edir. Regionlarda təşkil olunan xalçaçılıq kursları və istehsal mərkəzləri qadınların iqtisadi fəallığını artırır, onların sosial statusunun yüksəlməsinə şərait yaradır. Bu isə sosial-iqtisadi sabitliyin güclənməsinə xidmət edir. Xalça məmulatlarının realizə imkanlarının artırılması üçün informasiya təminatı da mühüm rol oynayır. Elektron kataloqların hazırlanması, beynəlxalq sərgilərdə iştirak, diplomatik nümayəndəliklər vasitəsilə tanıtım tədbirlərinin keçirilməsi məhsulun qlobal bazarda mövqeyini möhkəmləndirir. Eyni zamanda, xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən diaspor təşkilatları vasitəsilə milli xalça nümunələrinin təqdimatı satış imkanlarını genişləndirə bilər.

Nəticə

Qeyd etmək olar ki, xalça məmulatlarının satış imkanları yalnız iqtisadi mexanizmlərlə deyil, eyni zamanda mədəni, sosial və texnoloji faktorlarla şərtlənir. Bu sahənin davamlı inkişafı üçün dövlət, sahibkar və sənətkar əməkdaşlığının gücləndirilməsi vacibdir. Xalça sənayesinin sistemli şəkildə inkişaf etdirilməsi qeyri-neft sektorunun genişlənməsinə, regionların iqtisadi potensialının artırılmasına və milli-mədəni irsin qorunmasına mühüm töhfə verməkdədir. Beləliklə, xalça məmulatları həm iqtisadi dəyər yaradan məhsul, həm də milli identikliyin simvolu kimi strateji əhəmiyyət daşıyan sahə olaraq öz aktuallığını qoruyur.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyeva L. Azərbaycan xalça sənəti. Bakı: Elm, 2012, 220 s.
2. Kazımov A. Xalçaçılıq və milli mədəniyyət. Bakı: Nurlan, 2015, 200 s.
3. Hüseynova S. Dekorativ-tətbiqi sənətin əsasları. Bakı: ADPU nəşriyyatı, 2016, 251 s.
4. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi. Azərbaycan xalça sənəti üzrə materiallar. Bakı, 2018, 180 s.
5. UNESCO. Traditional art of Azerbaijani carpet weaving. Paris, 2010, 40 s.
6. Məmmədov R. Qeyri-neft sektorunda milli sənətkarlığın rolu. Bakı, 2019, 180 s.

УДК 372.8:94(479.24)

*Т.Г.Мирзоев, Н.Ш.Аббасзаде
Министерство Науки и Образования АР
Азербайджанский Технологический Университет*

ВОЗМОЖНОСТИ ПРОДАЖ И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ
ЗНАЧЕНИЕ КОВРОВЫХ ИЗДЕЛИЙ
РЕЗЮМЕ

Ключевые слова: ковры ручной работы, возможности сбыта, экономическое значение, рынок труда, экспортный потенциал

В данной статье всесторонне рассматриваются возможности реализации ковровых изделий ручной работы и их экономическое значение. Ковровое искусство является одной из главных областей богатого материального и культурного наследия азербайджанского народа, а также считается одной из областей стратегического экономического значения в современную эпоху. Традиционные ковровые изделия не только обладают эстетической и художественной ценностью, но и способствуют экономическому развитию страны, выступая в качестве конкурентоспособной продукции на внутреннем и внешнем рынках.

В статье анализируются возможности реализации ковровых изделий в контексте местного рынка, туристического сектора, международных выставок, аукционов и цифровых платформ продаж. В частности, в качестве основных факторов, повышающих рыночную стоимость ковров ручной работы, были показаны уникальные орнаменты, их производство из натурального сырья и отражение национальной идентичности. Кроме того, было подчеркнуто, что брендинг, сертификация и современные маркетинговые стратегии играют важную роль в расширении возможностей сбыта ковровой продукции. В исследовании оценивалась экономическая значимость ковровой продукции с точки зрения увеличения занятости, социально-экономического развития регионов и расширения экспортного потенциала. Производство ковров создает условия для привлечения населения, проживающего в сельской и региональной местности, особенно женщин, на рынок труда и становится источником дохода для семейных фермерских хозяйств.

UDC 372.8:94(479.24)

*T.H.Mirzayev, N.Sh.Abbaszadeh
Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan
Azerbaijan Texnology University*

SALES OPPORTUNITIES AND ECONOMIC IMPORTANCE OF CARPET PRODUCTS
SUMMARY

Key words: handmade carpets, sales opportunities, economic significance, labor market, export potential

This article comprehensively examines the sales opportunities of carpet products and their economic significance. Carpet art is one of the main areas of the rich material and

cultural heritage of the Azerbaijani people, and is also considered one of the areas of strategic economic importance in modern times. Traditional carpet products not only have aesthetic and artistic value, but also contribute to the economic development of the country by acting as competitive products in domestic and foreign markets. The article analyzes the sales opportunities of carpet products in the context of the local market, tourism sector, international exhibitions, auctions and digital sales platforms. In particular, the unique ornaments of handmade carpets, their production from natural raw materials and their reflection of national identity were shown as the main factors increasing their market value. In addition, it was emphasized that branding, certification and modern marketing strategies play an important role in expanding the sales opportunities of carpet products. The study assessed the economic importance of carpet products in terms of increasing employment, socio-economic development of regions and expanding export potential. Carpet production creates conditions for attracting the population living in rural and regional areas, especially women, to the labor market and becomes a source of income for family farms

Daxil oldu: 26.02.2026-cı il